OIKEUSMINISTERIÖ

VASTINE

Oikeushallinto-osasto
Hallitusneuvos Heikki Liljeroos
Hallitussihteeri Jennimari Huovinen

20.4.2017

OM 3/31/2016

Eduskunnan lakivaliokunnalle

VASTINE ASIASSA HE 270/2016 vp

1 YLEISTÄ

1.1 Käräjäoikeusuudistuksen valmistelu ja aikataulu

Tuomariliitto on lakivaliokunnalle 29.3.2017 toimittamassaan lausunnossa hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi tuomioistuinlain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta (HE 270/2016 vp) väittänyt, että valmistelussa on lain vastaisesti sivuutettu henkilöstöryhmät ja rikottu valtioneuvoston kuulemisohjetta. Oikeusministeriö on vastannut tähän selvityksessään 10.4.2017.

Valiokunnalle toimitetuissa lausunnoissa on tuotu esiin myös näkökantoja, joiden mukaan uudistusta ei tulisi toteuttaa ennen kuin edellisen 2010 voimaan tulleen uudistuksen vaikutukset on selvitetty. Edelleen on katsottu, että uudistuksen toteuttaminen tulisi jättää odottamaan tuomioistuinviraston perustamista. Lisäksi on kritisoitu sitä, että uudistusta ei ole valmisteltu yhdessä summaaristen asioiden keskittämistä koskevan uudistuksen kanssa. Vielä on arvioitu, että verkostouudistuksen ja muiden vireillä olevien (mm. prosessien keventäminen ja digitalisaatio) yhteisvaikutusta on vaikea arvioida. Tästä syystä verkostouudistus tulisi toteuttaa vasta näiden muiden uudistusten jälkeen.

Oikeusministeriö katsoo, että uudistuksen toteutumista ei ole syytä näillä perusteilla viivyttää. Vastauksena kritiikkiin oikeusministeriö viittaa 10.3.2017 lakivaliokunnalle antamaansa selvitykseen ja siinä uudistuksen aikataulusta todettuun. Lisäksi oikeusministeriö toteaa seuraavaa:

1. Vuoden 2010 uudistuksen vaikutukset. Hallituksen esityksessä todetulla tavalla vuoden 2010 uudistuksesta on laadittu 11.6.2013 (HMV Public Partner Oy) arviointiraportti, joka on toimitettu lakivaliokunnalle 2.3.2017. Kolmea käräjäoikeutta koskevan raportin tulokset eivät ole yleistettävissä kaikkiin käräjäoikeuksiin. Sen perusteella on kuitenkin havaittavissa, että uudistuksen lähtökohdat ovat olleet oikeat ja sen tavoitteet on pääosin saavutettu. **Suurempia yksiköitä muodostamalla on käräjäoikeuksien resurssit saatu tehokkaammin käyttöön ja niiden tuottavuus ja taloudellisuus ovat parantuneet.**

Oikeusministeriön tilastojen perusteella vuoden 2010 käräjäoikeuksien rakenneuudistuksella on myös saavutettu säästöjä erityisesti henkilöstö- ja toimitilakustannuksissa. Käräjäoikeuksissa oli hal-

linnonalan rahoituksella 1904 henkilötyövuovuotta vuonna 2016. Käräjäoikeusverkoston rakenneuudistusta edeltävänä vuonna oli yhteensä 2 148 henkilötyövuotta. Kirjaamisasioiden siirron yhteydessä Maanmittauslaitokseen siirrettiin määrärahat 208 henkilötyövuoden osalta. Kirjaamisasioiden resursseja huomioon ottamatta henkilöstömäärä oli noin 35 henkilötyövuotta pienempi vuonna 2016 kuin vuonna 2009. Keskimääräisellä palkkauskustannuksella laskettuna muutos vastaa yli 2 miljoonan euron toimintamenoja. Uudistuksen perusteella on tähän mennessä lakkautettu yhteensä 12 kansliaa sekä 12 istuntopaikkaa. Näiden toimitilojen vuokrakustannuksista saadut nettosäästöt ovat olleet yhteensä yli miljoona euroa vuodessa. Yhteensä **uudistuksella saavutettujen säästöjen määrä on ollut ainakin noin 3 miljoonaa euroa.**

Vastaava kehitys on havaittavissa myös muissa tuomioistuinlaitosta koskevissa uudistuksissa, kuten hovi- ja hallinto-oikeuksien rakenneuudistus. Oikeusministeriö viittaa lisäksi lakivaliokunnalle 10.3 ja 10.4.2017 annettuihin lisäselvityksiin, joissa on selostettu tarkemmin tuomioistuinlaitoksen rakenneuudistusten vaikutuksia.

Edellä todetun perusteella oikeusministeriö katsoo, että **edellisen rakenneuudistuksen vaikutukset on riittävällä tavalla selvitetty ja ne antavat luotettavan pohjan toteutettavaksi ehdotetusta uudistuksesta päättämiselle.**

2. Tuomioistuinviraston perustaminen. **Tuomioistuinviraston perustamisesta ei ole vielä päätetty.** Oikeusministeriön asettaman toimikunnan mietintö julkaistaan 21.4.2017. Tuomioistuinviraston perustaminen, jos siihen ryhdytään, vaatii aikaa. Toimikunnan arvion mukaan virasto voisi aloittaa toimintansa aikaisintaan vuoden 2019 aikana. Lisäksi on otettava huomioon, että tuomioistuinvirastolle siirrettäisiin oikeusministeriöstä tuomioistuinlaitosta koskevat niin sanotut operatiiviset keskushallintotehtävät. Poliittinen ja valtioneuvostotason päätösvalta säilyisi edelleen ministeriössä. Oikeusministeriön näkemyksen mukaan uudistusta toteutettaisiin tuomioistuinviraston perustamisesta huolimatta hallituksen esittämän linjauksen mukaisesti.

3. *Muut vireillä olevat hankkeet*. On totta, että kaikkien vireillä olevien uudistusten täsmällisiä vaikutuksia esimerkiksi asiamääriin ei voida vielä arvioida. Selvää kuitenkin on, että uudistukset tulevat vaikuttamaan asiamääriin ja sitä kautta käräjäoikeuksien henkilöstömäärään vähentävästi. Oikeusministeriö on selvityksessään 10.3.2017 selostanut, miksi käräjäoikeusverkoston uudistamista ja summaaristen asioiden keskittämistä koskevat hankkeet on valmistelu erikseen. Siinä todetulla tavalla käräjäoikeusuudistuksen toteuttaminen on edellytys summaaristen asioiden keskittämiselle. **Uudistusten yhteisvaikutus otetaan huomioon käräjäoikeuksien henkilöstötarvetta ja toimitiloja koskevissa laskelmissa.**

4. *Digitalisaatio*. Henkilökohtaisesti käräjäoikeuksissa tapahtuvan asioinnin määrä on jo vähentynyt ja vähenee entisestään digitalisaation mukanaan tuomien mahdollisuuksien myötä. AIPA- hanke on vireillä ja osa sähköisestä asianhallintajärjestelmästä on jo käytössä. Hallituksen esityksessä selostetulla tavalla osa käräjäoikeuksien nykyisistä toimipisteitä on vähäisellä käytöllä ja niiden varustaminen asianmukaisilla laitteistoilla aiheuttaisi käyttötarpeeseen nähden huomattavia kustannuksia. **Valtion taloudellinen tilanne huomioon ottaen on olennaista, että tietotekniset panostukset osoitetaan kustannustehokkaasti ja todellista tarvetta vastaavasti.** Videoneuvottelun käytön lisääminen edellyttää osittain lainsäädännöllisiä muutoksia (esim. rikosasian vastaajan kuuleminen), joiden valmistelu on käynnissä. Monessa tapauksessa videoneuvottelun käytön lisääminen on mahdollista jo nykyisen lainsäädännön puitteissa ja käytettävissä olevilla laitteistoilla. Kuten useissa valiokunnalle

osoitetuissa lausunnoissa on tuotu esiin, toimipisteverkoston harveneminen, sähköisen asioinnin lisääminen ja palveluiden tarjoaminen etäyhteydellä esimeriksi yhteispalvelupisteestä tai oikeusaputoimistosta käsin edellyttää jonkin verran panostusta laitteistoihin. Tämän vaatima kustannus ei kuitenkaan ole suuruudeltaan samaa luokkaa kuin kaikkien nykyisten toimipisteiden varustaminen sekä AIPA- että videoneuvottelulaitteistoilla (ks. jäljempänä taloudelliset vaikutukset).

Yhteenvetona oikeusministeriö toteaa, että tuomioistuinten toimintaympäristön muuttumisen ja vireillä olevien uudistusten valossa on nähtävissä, että **nykyisen laajuiselle toimipisteverkostolle ei enää ole tarvetta**. Oikeudenkäyntimenettelyn uudistuminen ja digitalisaatio vaikuttavat merkittävästi siihen, miten tuomioistuinpalveluita tulevaisuudessa tuotetaan. Henkilökohtaista läsnäoloa edellyttävien asioiden kannalta on tärkeää, että toimipaikkaverkko on riittävän kattava. Kansalaisen näkökulmasta pitenevällä asiointimatkalla ei näissä tilanteissa ole oikeusturvan saatavuutta heikentävää vaikutusta, koska yksittäinen kansalainen asioi käräjäoikeudessa henkilökohtaisesti harvoin. Käräjäoikeuksienkin lausunnoissa esiin tuodulla tavalla muu asiointi voidaan nykyistä laajemmin hoitaa sähköisesti ja etäpalvelupisteitä hyödyntämällä. Oikeusaputoimistot ottavat sähköiset etäpalvelut käyttöön täysimääräisesti vuonna 2017. Niiden pilotoinnista saadut kokemukset ovat olleet erittäin positiivisia. Oikeusapupalveluiden sähköistyminen helpottaa jo sinällään kansalaisten asiointia. Vastaava etäasiointipalvelu voidaan laajentaa myös tuomioistuinten käyttöön.

Kaikilla kansalaisilla ei kuitenkaan ole mahdollisuuksia käyttää sähköisiä palveluita. Tarkoituksena ei kuitenkaan ole, että sähköinen asiointi poistaa mahdollisuuden asioida käräjäoikeudessa tai sen palvelupisteessä henkilökohtaisesti. Tätä turvattaisiin esimerkiksi sijoittamalla käräjäoikeuksien palveluita yhteispalvelupisteisiin. Tarvittaessa yhteispalvelupisteestä voitaisiin ottaa asiakaspalvelutilanteessa etäyhteys käräjäoikeuteen. Näin varmistetaan riittävä asiantuntemus tuomioistuinten neuvontapalveluiden antamiseen myös vaativammissa tilanteissa.

Oikeusministeriö suhtautuu myönteisesti myös lausunnoissa esiin tuotuun näkemykseen käräjäoikeuksien toimipisteiden aukioloaikojen rajoittamisesta. Lapin käräjäoikeuden lausunnossa esitetyllä tavalla perusteltua olisi, että tietyt toimipisteet olisivat avoinna asiakkaille vain rajoitetusti tai esimerkiksi ajanvarauksella. Tällöin asiakas voisi ennalta sovitusti asioida myös käräjäoikeuden istuntopaikassa, jota on tyypillisesti käytettävissä vain oikeuden istuntoja varten. Tällaisen poikkeuksellisen aukiolon mahdollistaminen edellyttänee valtion virastojen aukiolosta annetun asetuksen (332/1994) muuttamista.

Oikeusministeriö korostaa, että uudistuksesta päätettäessä tulisi katsoa pitkälle tulevaisuuteen ja arvioida, **millainen käräjäoikeusverkosto tarvitaan 2020-luvulla ja sitä myöhemmin**. Muuttuva toimintaympäristö ja taloudellinen tilanne edellyttävät, että rakenteellisia muutoksia ryhdytään toteuttamaan jo nyt. Rakenteiden ja toimintatapojen uudistaminen vie aikaa. Se vaatii yhteistyötä ja sitoutumista sekä oikeusministeriöltä että käräjäoikeuksien johdolta ja henkilöstöltä. Näin ollen **ei ole perusteltua jäädä odottamaan, että kaikki nyt vireillä olevat uudistukset ensin valmistuvat.** Oikeusturvan saatavuuden varmistavat sähköiset ratkaisut ovat osittain jo nyt käytössä, ja tulevat täysimääräisesti käyttöön hyvin nopealla aikataululla.

Oikeusministeriö korostaa edelleen, että **henkilöstön hyvinvoinnin kannalta on ensiarvoisen tärkeää, että uudistuksen toteuttaminen ei viivästy.** Mitä nopeammin lopullinen päätös uudistuksen toteutumisesta saadaan, sitä parempi. Riski pätevän henkilöstön siirtymisestä muihin tehtäviin kasvaa epävarmuuden pitkittyessä.

1.2 Uudistus perustuslain näkökulmasta

Uudistus on perustuslain kannalta merkityksellinen kahdesta syystä. Ensinnäkin kysymys on perustuslain 21 §:ssä turvatun oikeusturvan toteuttamisesta. Toiseksi uudistuksessa on kiinnitettävä huomiota perustuslain 17 §:ssä säädettyjen kielellisten oikeuksien toteuttamisesta. Hallituksen esitys on ollut perustuslakivaliokunnan käsiteltävänä (PeVL 12/2017 vp). Valiokunta on katsonut, että ehdotettu lainsäädäntö voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.

Oikeusturvan toteutuminen. Uudistuksen keskeisin tavoite on oikeusturvan toteuttaminen. Oikeusministeriön näkemyksen mukaan **uudistuksen toteuttaminen on välttämätöntä, jotta käräjäoikeuksien toimintakyky voidaan toimintaympäristön muutoksista ja tiukoista taloudellisista reunaehdoista huolimatta turvata**. Rakennetta vahvistamalla voidaan varmistua siitä, että oikeusturvaa kyetään jatkossakin tuottamaan laadukkaasti ja viivytyksettä. Perustuslakivaliokunta ei ole nähnyt uudistuksen olevan ongelmallinen oikeusturvan toteutumisen kannalta. Valiokunta on arvioinut, että välimatkojen pitenemisestä aiheutuvaa haittaa voidaan vähentää sähköisen asioinnin ja etäyhteyksien käytön avulla. Valiokunnan näkemyksen mukaan ehdotus ei kokonaisuutena arvioiden vaaranna oikeusturvan toteutumista.

Kielellisten oikeuksien toteutuminen. Uudistuksen valmistelussa on pyritty kiinnittämään erityistä huomiota kielellisten oikeuksien toteutumiseen. Käräjäoikeusverkostoa on arvioitu kokonaisuutena. Tässä arvioinnissa on yhtenä tavoitteena ollut varmistua siitä, että tuomioistuinpalveluita kyetään jatkossakin tarjoamaan kaikilla kansalliskielillä. Yksittäisiä käräjäoikeuksien koskevia ehdotuksia on käsitelty tarkemmin jäljempänä hovioikeuspiirikohtaisessa arvioinnissa. Yleisesti oikeusministeriö viittaa perustuslakivaliokunnan lausunnossa kielellisen oikeuksien toteutumisesta todettuun ja lausuu lisäksi seuraavaa:

Kuten perustuslakivaliokunta on lausunnossaan todennut, uudistuksessa tulee korostetusti kiinnittää huomiota kielellisiin oikeuksiin ja niiden käytännön toteutumiseen. Valiokunnan mukaan kielellisten oikeuksien toteutumisesta on huolehdittava toimipaikkoja asetuksella säädettäessä. Niin ikään **on välttämätöntä ryhtyä käytännön toimiin kielellisten oikeuksien toteuttamiseksi**. Näitä ovat esimerkiksi hallituksen esityksessä esitetyt keinot (kieliosastojen perustaminen, koulutus, kielitaidon suurempi huomioiminen rekrytoinnissa). Myös monijäsenisten ratkaisukokoonpanojen muodostaminen on suuremmissa yksiköissä nykyistä helpompaa. Lisäksi ruotsinkielisiä yhteydenottoja voidaan ohjata kielitaitoiselle henkilöstölle myös palvelunumeroiden tai internetosoitteiden kautta. Kuten edellä on jo todettu, tulevaisuudessa käräjäoikeuksien palveluita voisi olla mahdollista tuottaa myös valtion yhteispalvelupisteissä. Suuremmissa yksiköissä kielellistä osaamista voidaan keskittää ja sen kautta panostaa ruotsinkieliseen palveluun. Näin voidaan pyrkiä parantamaan ruotsinkielisen väestön kokemusta tuomioistuinpalveluista ja siten lisätä heidän halukkuuttaan käyttää tuomioistuimessa omaa kieltään.

Lisäksi oikeusministeriö pitää mahdollisena, että **kielellisten oikeuksien turvaamiseksi käräjänotaareille säädetään erityiset kielitaitovaatimukset**. Oikeusministeriö katsoo, että lakiin ei ole perusteltua ottaa yksittäisessä käräjäoikeudessa (Pohjanmaan käräjäoikeus) sovellettavia erityisiä kielitaitovaatimuksia. Laintasoisen sääntelyn tulisi olla yleisluontoista ja koskea kaikkia kaksikielisiä käräjäoikeuksissa. Valtioneuvoston tai oikeusministeriön asetuksella säädettäisiin, kuinka monta virkaa kussakin kaksikielisessä käräjäoikeudessa olisi. Virkojen lukumäärä määräytyisi lähtökohtaisesti käräjä-

oikeuksien omien esitysten perusteella. Vastaavalla tavalla on säädetty erityistä kielitaitoa edellyttävistä tuomarin viroista.

Edellä todetun perusteella oikeusministeriö katsoo, että tuomioistuinharjoittelusta annetuin lain 3 §:n 3 momenttia voitaisiin muuttaa seuraavasti:

Käräjänotaarin kielitaitoa koskeviin kelpoisuusvaatimuksiin sovelletaan, mitä tuomioistuinlain 10 luvun 9 §:ssä säädetään tuomarin kelpoisuusvaatimuksista. *Kaksikielisessä käräjäoikeudessa voi kielellisten oikeuksien turvaamiseksi kuitenkin olla riittävä määrä käräjänotaarin virkoja, joihin nimitettävillä on oltava tuomioistuinlain 10 luvun 10 §:n 1 momentissa tarkoitettu kielitaito. Valtioneuvoston (tai oikeusministeriön) asetuksella säädetään, kuinka monta tällaista virkaa kussakin kaksikielisessä käräjäoikeudessa on.*

1.3 Käräjäoikeuksien koko ja sen vaikutus toiminnalle

Useissa lausunnoissa on myös tuotu esiin, että oikeusturvan laatu ja tehokkuus eivät edellytä käräjäoikeudelta suurta kokoa. Päinvastoin kokemukset erittäin isoissa käräjäoikeuksissa eivät ole olleet pelkästään myönteisiä esimerkiksi johtamisen ja käsittelyaikojen suhteen. Lisäksi on katsottu, että suuriin käräjäoikeuksiin joudutaan kohdistamaan huomattavasti lisäresursseja.

Oikeusministeriö viittaa tältä osin lakivaliokunnalle toimitettuun vuoden 2010 uudistuksesta laadittuun arviointiraporttiin sekä oikeusministeriön selvitykseen 10.4.2017, jossa on arvioitu käräjäoikeuksien tuottavuutta ja taloudellisuutta sekä havainnollistettu käräjäoikeuksien jakautumista nykytilassa ja uudistuksen jälkeen väestö-, asia- ja tuomarimäärän perusteella. Näiden selvitysten perusteella **ei voida katsoa, että suuret yksiköt olisivat muita epätehokkaampia**. Lisäksi oikeusministeriö toteaa vielä seuraavaa:

Uudistuksen tavoitteena on huolehtia siitä, että perustuslaissa turvattua oikeusturvaa voidaan tulevaisuudessakin tuottaa tehokkaasti, laadukkaasti ja viivytyksettä. Uudistuksella luotaisiin **käräjäoikeusverkosto, jonka yksiköt ovat riittävän vahvoja säilyttämään lainkäytön laadun korkealla toimintaympäristön monimutkaistumisen ja niukkojen taloudellisten reunaehtojen asettamista haasteista huolimatta**. Oikeusministeriön näkemyksen mukaan tämä edellyttää käräjäoikeuksilta riittävän suurta kokoa. Edellä jo todetulla tavalla tuomioistuinten rakenteita uudistamalla on kyetty muodostamaan yksiköitä, joissa työmäärä voidaan jakaa tasaisemmin ja henkilöstön osaamista hyödyntää tehokkaammin.

Käräjäoikeuden koko ei kuitenkaan ole ainoa tuottavuuteen ja taloudellisuuteen vaikuttava seikka. Kuten lausunnoissakin on todettu, johtamisella sekä henkilöstön osaamisella, motivaatiolla ja työhyvinvoinnilla on suuri merkitys käräjäoikeuden toiminnalle. **Käräjäoikeuden riittävän suuri koko luo kuitenkin paremmat edellytykset työhyvinvointia yleensä lisääville toimenpiteille, kuten työmäärän tasaiselle jakautumiselle ja osaamisen kehittämiselle**. Suuremmat yksiköt eivät myöskään ole yhtä haavoittuvia ja pystyvät reagoimaan yllättäviinkin työmäärän lisäyksiin pieniä yksiköitä paremmin. Myös tällä on merkitystä käräjäoikeuden toiminnalle ja henkilöstön hyvinvoinnille. Isomman käräjäoikeudet ovat myös työpaikkoina houkuttelevampia. Tämä näkyy esimerkiksi niin, että hakijoita suurempien käräjäoikeuksien tuomarin virkoihin on enemmän. Näissä myös juttukanta on pieniä yksiköitä monipuolisempi.

Vastaavanlaisia havaintoja on esitettävissä myös vuoden 2010 uudistuksen perusteella. Siitä laaditun arviointiraportin mukaan rakenteellisen uudistuksen suunnitelmallinen läpivienti, hyvä johtaminen ja henkilöstön osallistaminen auttavat myönteisten tulosten aikaansaamista. Raportin mukaan tuloksellisuudessa näyttäisivät olevan avainasemassa toimivat hallinnolliset rakenteet, hyvä johtaminen sekä työn organisoiminen. Yksikkökoon suurentuminen korostaa ammattimaisen johtamisen tarvetta. Myös yksikön monipaikkaisuus asettaa johtamiselle haasteita. Pitkä siirtymäkausi ja tilapäiset tilajärjestelyt rasittavat henkilöstöä ja tuloksellisuutta. Toimintakulttuurin muuttumisen kannalta olennaista on, että uudistus viedään loppuun, eikä lakkaavaksi päätettyjen toimipisteiden siirtymäkausi muodostu tarpeettoman pitkäksi. Näihin seikkoihin on kiinnitetty huomiota myös useissa käräjäoikeuksien lausunnoissa.

Oikeusministeriö on uudistuksen valmistelun aikana **kiinnittänyt erityistä huomiota johtamiseen ja henkilöstön hyvinvointiin liittyviin seikkoihin**. Yhdistyvien käräjäoikeuksien laamanneille suunnattu koulutus on jo käynnistetty. Lisäksi hankkeeseen on palkattu projektipäällikkö, joka tukee käräjäoikeuksia uudistuksen toteuttamisessa. Muutosjohtamiseen ja prosessien kehittämiseen panostetaan ja niiden toteuttamista seurataan koko hankkeen ajan. Edellä jo todetulla tavalla henkilöstön kannalta ensiarvoisen tärkeää, että ratkaisu uudistuksen toteuttamisesta tehtäisiin mahdollisimman pian.

1.4 Uudistuksen kohdistuminen ja monipaikkaisuus

Valiokunnalle toimitetuissa lausunnoissa on kritisoitu sitä, miten uudistus kohdistuu eri käräjäoikeuksiin. Esimerkiksi on arvosteltu sitä, että hallituksen esityksessä ei ole perusteltu, miksi tietty käräjäoikeus tai kanslia on ehdotettu säilytettäväksi, vaikka toinen samankokoinen käräjäoikeus on ehdotettu yhdistettäväksi tai kanslia lakkautettavaksi. Lausunnoissa on myös esitetty, että käräjäoikeuksia ei tulisi yhdistää, jos on tarvetta säilyttää erillinen kanslia.

Uudistuksen valmistelussa on arvioitu useita eri vaihtoehtoja, joista hallitus on päätynyt ehdottamaan nyt käsiteltävänä olevaa 20 käräjäoikeuden mallia. Hallituksen esityksessä todetulla tavalla käräjäoikeusverkostoa on arvioitu kokonaisuutena. **Tavoitteena on ollut luoda toiminnallisesti tehokas ja maantieteellisesti riittävän kattava toimipaikkaverkko**. Lähtökohtana on ollut kaikkein pienimpien käräjäoikeuksien yhdistäminen. Käräjäoikeuksien koon lisäksi huomioon on kuitenkin otettu myös muita seikkoja, kuten maantieteelliset etäisyydet, aluejaon tarkoituksenmukaisuus, kielelliset oikeudet, oikeuden saatavuus ja digitalisaation luomat mahdollisuudet. Tarkoituksena on ollut, että käräjäoikeudet ja niiden toimipisteet sijoitetaan sinne, joissa niille on suurin tarve eli väestökeskittymiin. Lähtökohtana on ollut, että toiminnot sijoitetaan yhteen toimipisteeseen, jollei useamman toimipaikan säilyttäminen ole tarpeen esimerkiksi asiamääriin tai välimatkoihin liittyvistä syistä. Perusteltuna on pidetty, että **käräjäoikeuksien tuomiopiirit muodostuisivat pääsääntöisesti maakuntajakoa noudattaen**.

Hallituksen esityksessä ei ole pidetty tarpeellisena perustella käräjäoikeusverkostoa siltä osin kuin nykytila säilyy. Yksittäisiä toimipaikkoja koskeviin lausunnonantajien huomioihin otetaan kantaa jäljempänä hovioikeuspiirikohtaisessa tarkastelussa. Verkoston kokonaisuuden osalta oikeusministeriö toteaa yleisesti seuraavaa:

Uudistusta valmistellut virkamiestyöryhmä selvitti vuonna 2014 asiakas- ja istuntomääriä käräjäoikeuksien toimipaikoissa. Se osoitti, että **huomattava osa käräjäoikeuksien istuntopaikoista on varsin vähäisellä käytöllä**. Niiden säilyttäminen ei ole perusteltua asianmukaisen turvallisuus- ja varus-

telutason saavuttamiseksi. Selvitys osoitti myös, että vuoden 2010 uudistuksessa lakkautettuja, mutta siirtymäkaudesta johtuen edelleen käytössä olevia, kanslioita koskeva ratkaisu on ollut oikea. Vähäiset asiakas- ja asiamäärät puoltavat myös eräiden edellisessä uudistuksessa säilytettyjen kanslioiden lakkauttamista (Kuusamo, Raahe, Savonlinna ja Sodankylä). Uudenmaan käräjäoikeuksien hallinnollisen kanslioiden Järvenpää, Porvoo ja Raasepori sekä Lohjan kanslian lakkauttamista puoltaa kohtuulliset välimatkat ja monin paikoin hyvät liikenneyhteydet. Sama koskee myös suurimpia muita lakkautettavaksi ehdotettuja kanslioita eli Iisalmi ja Kotka. Ehdotukset noudattavat tältä osin myös sitä lähtökohtaa, että toiminnot keskitetään yhteen kansliaan.

Edellä jo todetulla tavalla lähtökohtana uudistuksessa on pidetty, että käräjäoikeudella ei säilytetä useampia kanslioita, ellei se ole toiminnallisista syistä välttämätöntä. Toimintojen keskittämistä yhteen toimipisteeseen tukee myös vuoden 2010 uudistuksesta laadittu arviointiraportti, jonka mukaan monipaikkaisuus asettaa haasteita erityisesti johtamiselle ja myös työmäärän tasaiselle jakamiselle eri toimipisteiden kesken.

Useat monipaikkaiset käräjäoikeudet ovat lausunnoissaan todenneet useassa toimipisteessä toimimisen asettavan haasteita. Erityisesti tämä näyttäisi koskevan niitä käräjäoikeuksia, joiden kanslia on lakannut, mutta joissa toiminta on toimitilajärjestelyjen viivästymisestä tai muusta syystä jatkunut. Huomattava on, että monet Itä-Suomen käräjäoikeudet ovat lausunnoissaan arvioineet useammassa kansliassa toimimisen vaikeuttaneen johtamista ja käytännön toimintaa. Käräjäoikeudet ovat arvioineet, että tästä syystä vuoden 2010 rakenneuudistuksella tavoiteltujen hyötyjä ei ole saavutettu. Toisaalta on olemassa käräjäoikeuksia, joissa yhteistoiminta kanslioiden välillä on onnistunut (esimerkiksi Pohjois-Suomen käräjäoikeudet).

Uudistuksessa on pyritty välttämään erillisten kanslioiden säilyttämistä. Toimipaikkaverkon kattavuudesta on huolehdittu ensisijaisesti istuntopaikoilla. Kuten lausunnoistakin ilmenee, kokemukset ovat osoittaneet, että sivutoimipisteen johtaminen ja henkilöstön motivoiminen voi olla haasteellista. Uudistuksessa ehdotetaan kuitenkin säilytettäväksi neljä muuta kansliaa (Hyvinkää, Kemi, Kokkola ja Ylivieska). Kaikki nämä käräjäoikeudet (Hyvinkää, Kemi-Tornio, Keski-Pohjanmaa ja Ylivieska-Raahe) kuuluvat maan pienimpiin käräjäoikeuksiin. Käräjäoikeuksien omissa lausunnoissa esiin tuodulla tavalla ne toimivat sinänsä varsin hyvin, vaikkakin alle käräjäoikeuksien tuottavuutta ja taloudellisuutta koskevien tunnuslukujen keskiarvon. **Uudistuksen lähtökohdat ja tulevaisuudessa käräjäoikeuksien toiminnalle asetettavat vaatimukset eivät kuitenkaan puolla näiden käräjäoikeuksien säilyttämistä itsenäisinä.** Sen sijaan kansliat on oikeusministeriön näkemyksen mukaan säilytettävä. Tätä puoltavat erityisesti muodostettavien käräjäoikeuksien tuomiopiirien laajuus ja välimatkat (Kemi, Kokkola ja Ylivieska) sekä Hyvinkään kanslian osalta tulevan Itä-Uudenmaan käräjäoikeuden edellyttämät toimitilat ja summaaristen asioiden keskittäminen.

Tuomioistuinten yhdistymisen onnistuminen ja yhteisen toimintakulttuurin luominen koostuu useista tekijöistä, joihin vaikuttavat esimerkiksi kanslioiden välinen etäisyys ja käytännön mahdollisuudet järjestää työtä ja tasata sitä. Näin ollen hallituksen esityksessäkin todetulla tavalla selvää on, että monipaikkaisuus ei sellaisenaan ole este käräjäoikeuden tehokkaalle toiminnalle. Se asettaa kuitenkin entistä enemmän haasteita johtamiselle ja henkilöstön osallistumiselle uudistuksen toteuttamiseen. Edellä jo todetulla tavalla uudistuksessa pyritään panostamaan tähän muun muassa johtamiskoulutuksella.

1.5 Käräjäoikeuksien toimitilat

Useissa lausunnoissa on tuotu esiin, että uudistuksen mukaisten käräjäoikeuksien istuntosalien määrä ei ole riittävä ja, että uudistuksen toteuttaminen edellyttää huomattavia muutoksia toimitiloihin. Erityisesti kritiikki on koskenut ehdotettuja Itä- ja Länsi-Uudenmaan käräjäoikeuksia.

Oikeusministeriö viittaa tältä osin lakivaliokunnalle 29.3.2017 toimitettuun käräjäoikeusverkoston kehittämishankkeen toimitila- ja ICT -ryhmän alustavaan ehdotukseen rakennemuutoksen johdosta toteutettavista toimitilajärjestelyistä sekä oikeusministeriön selvitykseen 10.4.2017. Oikeusministeriö toteaa lisäksi, että valtion toimitilastrategia edellyttää tilatehokkuutta toimistotiloissa ja käyttäjäsidonnaisten erityistilojen (kuten oikeussalit) kustannustehokkuutta. Valtion toimitilastrategia sitoo myös käräjäoikeuksien toimitilaratkaisuja. Oikeusministeriö korostaa, että **uudistuksen taloudellisia vaikutuksia arvioitaessa on otettu huomioon uudistuksen edellyttämät mahdolliset toimitilajärjestelyistä aiheutuvat kustannukset**. Hallituksen esityksessä esitetty 1,9 miljoonan euron (summaaristen asioiden keskittäminen mukaan lukien 1,5 miljoonaa euroa) säästövaikutus pitää siis sisällään muutoskustannukset ja lisävuokrat.

1.6 Esityksen taloudelliset vaikutukset

Lausunnoissa on arvioitu, että uudistuksella saavutettavissa olevat säästöt eivät toteudu. Tämän katsottu johtuvan edellä todetun toimitilaratkaisuja koskevan kritiikin lisäksi erityisesti siitä, että asiointimatkojen pitenemisestä aiheutuvien matkakulujen määrä kasvaa merkittävästi. Myös muille viranomaisille, kuten poliisille ja Rikosseuraamuslaitokselle kuljetustehtävistä aiheutuvien kustannusten ja niihin käytettävän ajan on arvioitu lisääntyvän. Myös rikosasian vastaajien poissaolojen on oletettu lisääntyvän, mikä puolestaan aiheuttaa istuntojen peruuntumisia. Lisäksi on katsottu, että videoneuvottelun ja etäyhteyksien käytön laajentaminen edellyttää huomattavia investointeja.

Matkakustannukset. Kuten hallituksen esityksessä on todettu, uudistuksen vaikutuksia asianosaisten matkakustannusten määrään on vaikea arvioida luotettavasti. Suuntaa-antavana arviona on kuitenkin esitetty valtion varoista maksettujen todistelukustannusten määrä, joka on vuonna 2015 ollut 2,5 miljoonaa euroa (vuonna 2016 2,3 miljoonaa), josta noin 1,8 miljoonaa euroa on arvioitu kohdistuvan muihin kuin pääkaupunkiseudun käräjäoikeuksiin. Tästä määrästä vain osa on matkakustannuksia. Vireillä olevat uudistukset johtavat siihen, että käräjäoikeuden istuntoon ei ole enää tarvetta matkustaa samassa määrin kuin ennen. Näin ollen matkakustannusten määrän ei voida katsoa lisääntyvän niin merkittävästi, että sillä olisi ratkaisevaa merkitystä uudistuksen kokonaistaloudellisten vaikutusten kannalta. Tätä tukee myös se, että valtion varoista maksettavien todistelukustannusten määrä näyttää laskeneen 2010-luvulla jonkin verran. Esimerkiksi ennen edellistä rakenneuudistusta vuonna 2009 kustannusten määrä on ollut 2,8 miljoonaa euroa. Käräjäoikeuksiin saapuneiden asioiden määrä on tuolloin ollut vastaavalla tasolla (450 000 asiaa), kun huomioon ei oteta tuolloin käräjäoikeuksissa vielä käsiteltyjä kiinteistöjen kirjaamisasioita (lähes 300 000 asiaa). Todistelukustannusten määrään vaikuttaa useat eri syyt, kuten puhelin- ja videokuulemisen lisääntyminen.

Vastaavaa vertailutietoa ei ole saatavissa yksityisille avustajille maksettujen matkakulujen määristä, koska oikeusavun Romeo-järjestelmä on otettu käyttöön vasta vuoden 2010 uudistuksen jälkeen. Niissä käräjäoikeuksissa, joiden toimipisteitä lakkaa, on maksettu yksityisille avustajille vuonna 2015 yhteensä 1,9 miljoonaa euroa matkakustannusten ja matka-ajan korvausta. Hallituksen esityksessä todetulla tavalla myös näiden määrän nousua voidaan hillitä sähköisellä asioinnilla ja etäyhteyksillä.

Kuljetukset oikeuden istuntoihin. Rikosasioiden vastaajien oikeuden istuntoihin kuljettamisen osalta oikeusministeriö viittaa sisäministeriön Rajavartio-osaston ja Rikosseuraamuslaitoksen lausuntoihin. Molemmat ovat todenneet, että käräjäoikeuksien toimipaikkojen lakkauttamisella ei ole merkittävää vaikutusta niiden toimintaan. Päinvastoin videokuulemisen lisääminen vähentäisi vankikuljetusten määrää. Tämä koskee myös muita kuin vangittuja rikosasioiden vastaajia, koska heitä voitaisiin tulevaisuudessa kuulla videonvälityksellä esimerkiksi poliisin tai muun viranomaisen toimipisteestä käsin. Näin voidaan myös välttyä poliisin lisääntyviltä kuljetustehtäviltä ja istuntojen tarpeettomilta peruutuksilta.

Yhteispalvelupisteet ja videoneuvottelu. Tällä hetkellä käräjäoikeuksien käytössä on 126 videoneuvottelulaitetta. Yhden laitteistoin vuosikustannus on noin 1500 euroa. Lausunnoissa todetulla tavalla sähköisen asioinnin lisääminen edellyttää panostusta esimerkiksi yhteispalvelupisteisiin asianosaisten ja todistajien kuulemista varten sijoitettaviin videoneuvottelulaitteistoihin. Esimeriksi 100 uuden laitteen hankinta aiheuttaisi noin 150 000 euron vuosikustannuksen, mitä ei ole pidettävä merkittävänä uudistuksella saavutettavissa olevat hyödyt huomioon ottaen.

Oikeusministeriö suhtautuu myönteisesti käräjäoikeuksien palveluiden tarjoamiseen valtion yhteispalvelupisteessä. Tätä koskevat neuvottelut on aloitettu. Yhteispalvelupisteessä tarjottavien palveluiden aiheuttavat kustannukset eivät ole merkittäviä. Asiakaspalvelutilanteessa tarvittavien etäyhteyksien muodostaminen ei aiheuta kustannuksia, koska pikaviestinten (esim. Lync) käyttö on säännönmukaisesti maksutonta.

Oikeusministeriö katsoo, että **uudistuksella on saavutettavissa hallituksen esityksessä esitetyt 3–3,5 miljoonan euron säästöt. Merkittävä taloudellinen vaikutus olisi myös turvallisuus- ja AIPA-varustelun edellyttämän investointipaineen (2 miljoonaa euroa) ja vuosittaisten käyttökustannusten (2 miljoonaa euroa) pieneneminen.**

1.7 Esityksen muut vaikutukset

Lausunnoissa on tuotu esiin myös, että käräjäoikeuksien yhdistäminen ei tavoitellulla tavalla johda voimavarojen kohdentamiseen lainkäyttöön tai ylipäätään käräjäoikeuksien toiminnan tehostumiseen. Päinvastoin on arvioitu, että johtamisen ja hallinnon vaatima aika lisääntyy suuremmissa yksiköissä. Uudistuksen on myös katsottu kuormittavan käräjäoikeuksien henkilöstöä. Useissa lausunnoissa on kritisoitu myös sitä, että uudistus heikentää muiden oikeudellisten palveluiden tarjontaa.

Voimavarojen jakaminen. Hallituksen esityksessä todetulla tavalla uudistuksen tavoitteena on purkaa hallinnon päällekkäisiä toimintoja muodostamalla nykyistä suurempia yksiköitä. Edellä on otettu kantaa yksikkökoon vaikutukseen käräjäoikeuksien toiminnalle. Oikeusministeriön näkemyksen mukaan suuremmissa yksiköissä voimavaroja kyetään joustavammin osoittamaan käräjäoikeuksien ydintoimintaan eli lainkäyttöön. Myös henkilöstön osaaminen saadaan laajemmin käyttöön. Edellä jo selostetulla tavalla, onnistuakseen uudistus vaatii panostusta yhteisen toimintakulttuurin ja parhaiden käytäntöjen luomiseksi. Tämä vaatii käräjäoikeuksien voimavaroja tietyn siirtymäkauden ajan. Uudistuksen vaikutukset lainkäyttöön eivät siten ole välttämättä nähtävissä heti vaan toteutuvat vasta jonkin ajan kuluttua uudistuksen voimaantulosta. Hallituksen esityksessä todetulla tavalla perusteltua on, että ainakin suurimmissa yksiköissä toimisi jatkossa laamannin apuna hallintopäällikkö.

Henkilöstövaikutukset. Kuten hallituksen esityksessä on todettu, uudistuksen säästötavoitteet kohdistuvat voimakkaimmin käräjäoikeuksien hallintohenkilöstöön. Esitetyt noin 30 henkilötyövuotta vastaavat vähennykset on tarkoitus toteuttaa pääasiassa niin sanotun luonnollisen poistuman kautta, jotta irtisanomisilta vältyttäisiin. Uudistus koskettaa luonnollisesti myös koko muuta käräjäoikeuden henkilöstöä. Yhdistymisten toteuttaminen ja toimipaikkojen lakkauttaminen tarkoittaa sitä, että osa henkilöstöstä siirtyy tehtäviensä mukana toiselle paikkakunnalle. Henkilöstön muutosturvasta huolehditaan. Kuten useissa lausunnoissa on tuotu esiin, henkilöstön mahdollisuuksia jäädä työskentelemään nykyisille paikkakunnille voidaan tukea. Niin ikään henkilöstön etätyöskentelyä voidaan lisätä nykyisestä.

Muut oikeudelliset palvelut. Uudistuksella voi olla vaikutusta muiden oikeudellisten palveluiden tarjoamiseen niillä paikkakunnilla, joista käräjäoikeus tai sen kanslia lakkaa. Tällaista vaikutusta ei oikeusministeriön käsityksen mukaan kuitenkaan ole nähtävissä vuoden 2010 uudistuksen seurauksena. Yksityisten asianajo- ja lakiasiainpalveluiden tarjoaminen on liiketoimintaa. Se keskittyy sinne, missä on kysyntää. Tämä taas on usein suurin siellä, missä on eniten väestöä, mutta siihen vaikuttavat useat muutkin seikat. Käräjäoikeuden sijainti ei siten ole yksinään ratkaiseva tekijä. Oikeusministeriö katsoo, että muiden oikeudellisten palveluiden saatavuudelle ei voida antaa ratkaisevaa painoarvoa käräjäoikeusverkoston laajuutta arvioitaessa. Huomattava myös on, että oikeusaputoimistojen toimipaikkaverkko on hyvin kattava (yli 160 toimipistettä). Oikeusapu- ja edunvalvontapalveluja myös kehitetään jatkuvasti. Lausunnoissakin esiin tuodulla tavalla tarkoituksena on ottaa etäpalvelut käyttöön valtakunnallisesti. Tämä parantaa oikeusapupalveluiden saatavuutta entisestään. Oikeusministeriö huomauttaa lisäksi, että valmisteilla ei ole uudistuksia, joilla oikeusaputoimistojen toimipaikkaverkkoa oltaisiin supistamassa.

2 HOVIOIKEUSPIIREITTÄIN JAOTELLUT KANNANOTOT

Oikeusministeriö ottaa seuraavaksi kantaa lausunnoissa esitettyihin käräjäoikeuksien yhdistämistä ja toimipaikkojen lakkauttamista koskeviin kannanottoihin hovioikeuspiireittäin. Lisäksi oikeusministeriö lausuu käsityksensä erityisasiaryhmien keskittämisestä. Oikeusministeriö ottaa näihin asioihin kantaa vain siltä osin, kuin lausunnoissa on vastustettu hallituksen esityksen ehdotuksia. Erityisasiaryhmien osalta huomio kiinnittyy lähinnä yrityssaneeraus- ja ulosottovalitusasioihin. Näiden osalta oikeusministeriö toteaa yleisesti, että sekä konkurssiasiamies että valtakunnanvoudinvirasto ovat kannattaneet hallituksen esitystä tältä osin.

2.1 Helsingin ja Turun hovioikeuspiirit

Uudistuksen kohdistuminen. Osassa lausuntoja on suhtauduttu varsin kriittisesti ehdotettuihin yhdistymisiin. Esimerkiksi on kritisoitu sitä, että uudistuksessa säilytettäisiin eräitä muita vastaavankokoisia tai pienempiä käräjäoikeuksia (esim. Kanta-Hämeen käräjäoikeus) kuin Länsi-Uudenmaan käräjäoikeus. Lisäksi on vastustettu Länsi-Uudenmaan Raaseporin ja Lohjan kanslioiden lakkauttamista, samalla, kun Itä-Uudenmaan käräjäoikeudella säilytettäisiin Hyvinkään kanslia. Vastaavilla perusteilla on kritisoitu myös Itä-Uudenmaan Porvoon kanslian lakkauttamista. Edelleen on esitetty, että ehdotetun Itä-Uudenmaan käräjäoikeuden sijaan tulisi muodostaa kaksi käräjäoikeutta siten, että Tuusulan ja Hyvinkään käräjäoikeudet muodostaisivat yhden (Keski-Uudenmaan) käräjäoikeuden ja Itä-Uudenmaan ja Vantaan käräjäoikeudet yhden (Itä-Uudenmaan) käräjäoikeuden.

Oikeusministeriö viittaa edellä uudistuksen kohdistumista koskevaan kohtaan, jossa on muun muassa todettu, että käräjäoikeusverkostoa on arvioitu kokonaisuutena valtakunnallisesti. **Uudenmaan käräjäoikeuksien yhdistämistä ja kanslioiden lakkauttamista puoltaa erityisesti muuta Suomea keskimäärin lyhyemmät välimatkat**. Lisäksi Uudellamaalla sijaitsee verrattain suuri määrä tuomioistuimia. Osittain tämä johtuu siitä, että vuoden 2010 uudistus ei kohdistunut pääkaupunkiseudun tuomioistuimiin (Espoo, Helsinki ja Vantaa). Espoon käräjäoikeuden ja Länsi-Uudenmaan käräjäoikeuden toimipaikat sijaitsevat kohtuullisen matkan päässä toisistaan (Espoo-Raasepori 88 km) Sama koskee myös Itä-Uudenmaan käräjäoikeutta (Porvoo-Vantaa 43 km). Lisäksi on huomattava, että nykyinen Itä-Uudenmaan käräjäoikeus on yksi maan pienimmistä käräjäoikeuksista.

Kansalaisen oikeusturvan saatavuus ei heikkene Uudenmaan tuomioistuinten yhdistämisen seurauksena. Tätä tukee myös se, että Porvoossa ja Raaseporissa säilytettäisiin istuntopaikat. Oikeusministeriön näkemyksen mukaan myöskään **kielellisten oikeuksien toteuttaminen ei edellytä kanslioiden säilyttämistä näillä paikkakunnilla**. Hallituksen esityksessä todetulla tavalla kielellisten oikeuksien toteutumisesta on huolehdittava kiinnittämällä huomiota henkilöstön kielitaitoon (rekrytointi ja koulutus). Perusteltua on huolehtia myös siitä, että käräjäoikeuden toiminta organisoidaan tavalla, joka luo edellytykset kielitaidon ylläpidolle ja kehittämiselle (kieliosastot). Uudistus ei vaikuta kielituomareiden määrään tai rekrytointiin. Oikeusministeriö ei myöskään näe, että kielitaitoisen kansliahenkilöstön rekrytointi muodostuisi ylivoimaiseksi ongelmaksi. Tätä tukee Uudenmaan väestörakenne ja työssäkäynnin suuntautuminen pääkaupunkiseudulle myös vahvasti ruotsinkielisiltä alueilta. Henkilöstön kielitaitoa voidaan tukea myös koulutuksella. Mahdollista myös on, että kansliahenkilöstöä jää työskentelemään nykyisille paikkakunnille ainakin siirtymäkauden ajaksi. Kansalaisen palvelunsaantia voidaan turvata myös ruotsinkielisellä puhelin- ja etäpalvelulla.

Oikeusministeriö ei pidä perusteltuna, että ehdotetun Itä-Uudenmaan käräjäoikeuden sijaan perustettaisiin lausunnoissa esitetyllä tavalla kaksi tuomioistuinta. Esityksellä pyritään luomaan toiminnallisesti tehokas ja maantieteellisesti kattava käräjäoikeusverkosto. Tätä taustaa vasten lausunnoissa Hyvinkään ja Tuusulan käräjäoikeuksista muodostettavaksi ehdotetun Keski-Uudenmaan käräjäoikeuden perustaminen ei ole perusteltua. Edellä todetut Uudenmaan käräjäoikeuksien yhdistämistä puoltavat argumentit pätevät myös tähän (välimatkat, käräjäoikeuksien määrä). Ehdotetun kaltainen Keski-Uudenmaan käräjäoikeus ei myöskään noudattaisi maakuntajakoa, mitä on pidetty lähtökohtana käräjäoikeuksien tuomiopiirien muodostamiselle. Hallituksen esityksessä ehdotetun Itä-Uudenmaan käräjäoikeuden Hyvinkään kanslian säilyttäminen sen sijaan on perusteltua. Sitä tukevat erityisesti toimitiloja ja summaaristen keskittämistä koskevat ratkaisut.

Erityisasiaryhmät. Merioikeusasiat tulee asiamäärät (vuosittain joitakin kymmeniä) huomioon ottaen keskittää vain yhteen käräjäoikeuteen ja sen myötä myös yhteen hovioikeuteen. Helsingin käräjäoikeudessa käsitellään vuosittain eniten näitä asioita, mikä puoltaa keskittämistä sinne. Helsinkiin on myös parhaat kulkuyhteydet muualta maasta. Turussa olevaa merioikeudellista asiantuntemusta voidaan hyödyntää siitäkin huolimatta, että asiat keskitetään käsiteltäväksi Helsingin käräjäoikeuteen. Uudistuksessa ehdotetaan merilakiin vain välittämättömät muutokset. Meriasiantuntijoiden asemaan liittyviin kysymyksiin ei ole tässä yhteydessä ollut mahdollista perehtyä. Oikeusministeriö pitää sinänsä perusteltuna, että tätä asiaa selvitettäisiin jossain muussa yhteydessä.

Oikeusministeriö katsoo, että Uudenmaan yrityssaneeraus- ja ulosottovalitusasiat tulee keskittää Helsingin ja Länsi-Uudenmaan käräjäoikeuksiin. Vaikka asiaryhmät eivät liity läheisesti toisiinsa, on toimivallanjaon selkeyden kannalta perusteltua, että niitä käsiteltäisiin lähtökohtaisesti samoissa

käräjäoikeuksissa. Asiamäärät (yhteensä vuonna 2015 YS 166, UO 517) huomioon ottaen niitä käsitteleviä käräjäoikeuksia tulee olla Helsingin hovioikeuspiirissä kaksi. Itä-Uudenmaan käräjäoikeus ei käsittele yrityssaneerausasioita. Lisäksi Itä-Uudenmaan käräjäoikeuteen esitetään keskitettäväksi suuri määrä summaarisia asioita.

2.2 Rovaniemen hovioikeuspiiri

Uudistuksen kohdistuminen. Edellä jo todetulla tavalla **Rovaniemen hovioikeuspiirin käräjäoikeuksien yhdistämistä puoltaa niiden pieni koko**. Uudistuksen lähtökohdat ja tulevaisuudessa käräjäoikeuksien toiminnalle asetettavat vaatimukset eivät puolla näiden käräjäoikeuksien säilyttämistä itsenäisinä. Sen sijaan kansliat (Kemi ja Ylivieska) on oikeusministeriön näkemyksen mukaan säilytettävä. Tätä puoltavat erityisesti muodostettavien käräjäoikeuksien tuomiopiirien laajuus ja välimatkat. Rovaniemen hovioikeuspiirissä asiointimatkat ovat jo nykyisellään pitkiä. Tämä edellyttää riittävää määrää käräjäoikeuksien kanslioita ja erityisesti istuntopaikkoja. Nykyisten Kuusamon, Raahen ja Sodankylän kanslioiden asia- ja asiakasmäärät eivät puolla niiden säilyttämistä. Muodostettavien tuomiopiirien laajuus sekä välimatka Kuusamosta (Ouluun 217 km) ja Sodankylästä (Rovaniemelle 128 km) käräjäoikeuden hallinnolliseen kansliaan puoltaa istuntopaikkojen säilyttämistä näillä paikkakunnilla. Sen sijaan Raahesta välimatka Ouluun ja Ylivieskaan on kohtuullinen (molempiin alle 100 km), joten asiat voidaan istua näissä kanslioissa. Vähäinen käyttöaste puoltaa myös Kuhmon, Suomussalmen ja Pudasjärven istuntopaikkojen lakkauttamista. Välimatkat käräjäoikeuksien muihin toimipisteisiin eivät muodostu kohtuuttoman pitkiksi.

Kuten edellä on useasti tuotu esiin, asiointimatkojen pitenemisestä aiheutuvaa haittaa voidaan vähentää sähköisellä asioinnilla ja etäyhteyksillä. Näiden merkitys korostuu erityisesti harvaan asutussa Pohjois-Suomessa. Käyttöön on perusteltua ottaa kaikki mahdolliset keinot, joilla asiakaspalvelua voidaan kehittää. Yhteispalvelupisteitä, video- ja etäyhteyksiä ja myös ajanvarausjärjestelmiä tulee hyödyntää tuomioistuinpalveluita tarjottaessa. Myös käräjäoikeuksien henkilöstön tulee voida työskennellä entistä enemmän etäyhteyksiä hyödyntäen. Osa henkilöstöstä voi nykyistä vastaavasti olla sijoitettuna esimerkiksi istuntopaikan yhteyteen. Tämä edesauttaa myös saamenkielisten palveluiden saatavuutta.

Erityisasiaryhmät. Asiamäärät puoltavat Rovaniemen hovioikeuspiirin yrityssaneeraus- ja ulosotto-asioiden keskittämistä yhteen käräjäoikeuteen (YS 76, UO 145). Oulun käräjäoikeudessa käsitellään näitä asioita tällä hetkellä eniten, mikä puoltaa keskittämistä sinne.

2.3 Vaasan hovioikeuspiiri

Uudistuksen kohdistuminen. **Keski-Pohjanmaan käräjäoikeus on maan pienimpiä käräjäoikeuksia, mikä puoltaa sen yhdistämistä Pohjanmaan käräjäoikeuteen**. Tuomiopiirin laajuus sekä välimatka Kokkolan ja Vaasan välillä puoltaa kanslian säilyttämistä Kokkolassa. Sen sijaan Pohjanmaan käräjäoikeuden nykyisten istuntopaikkojen (Pietarsaari ja Kristiinankaupunki) säilyttäminen ei ole perusteltua, koska ne ovat olleet varsin vähäisellä käytöllä. Pietarsaaren istuntopaikan lakkauttamista puoltaa myös sen sijainti lähellä Kokkolaa.

Pohjanmaan käräjäoikeuden enemmistökielen vaihtuminen ruotsista suomeksi ei heikennä kielellisten oikeuksien toteuttamista. Kuten käräjäoikeus on lausunnossaan todennut, tuomioistuinpalveluita kyetään jatkossakin tarjoamaan suomeksi ja ruotsiksi. Edellä jo todetulla tavalla oikeusministe-

riö suhtautuu myönteisesti mahdollisuuteen säätää käräjänotaareille erityiset kielitaitovaatimukset, jotta mahdollisuudet suorittaa tuomioistuinharjoittelu ruotsin kielellä säilytetään nykyisellään.

Erityisasiaryhmät. Vaasan hovioikeuspiirin yrityssaneeraus- ja ulosottovalitusasioiden määrät (YS 104, UO 149) huomioon ottaen on riittävää, että niitä käsitellään vain yhdessä käräjäoikeudessa. Keski-Suomen, Pohjanmaan ja Satakunnan käräjäoikeuksien asiamäärissä ei ole huomattavia eroja ja asiaryhmät voitaisiin niiden perusteella keskittää mihin tahansa näistä käräjäoikeuksista. Kielellisten oikeuksien kannalta on kuitenkin perusteltua, että asiaryhmät keskitetään Pohjanmaan käräjäoikeuteen.

2.4 Itä-Suomen hovioikeuspiiri

Uudistuksen kohdistuminen. Itä-Suomen hovioikeuspiirissä ei esitetä tehtäväksi käräjäoikeuksien yhdistämisiä. Sen sijaan ehdotetaan lakkautettavaksi kanslioita, joita vuoden 2010 uudistuksessa säilytettiin tai jotka ovat siirtymäkauden järjestelyistä johtuen edelleen käytössä. Vuoden 2010 uudistuksessa lakkautettujen kanslioiden (Varkaus ja Imatra) vähäiset asia- ja asiakasmäärät osoittavat, että niitä koskevat ratkaisut ovat olleet oikeita. Sama koskee myös Savonlinnassa säilytettyä ns. kokeilukansliaa. Käräjäoikeuksien lausunnoissa todetulla tavalla näiden kaikkien kanslioiden väliaikainen luonne on käytännössä hankaloittanut käräjäoikeuden toimintaa. Suurimpia nyt lakkautettavaksi ehdotetuista kanslioista ovat Iisalmen ja Kotkan kansliat. Välimatka käräjäoikeuden hallinnolliseen kansliaan jää kuitenkin kohtuulliseksi (Iisalmi-Kuopio 87 km ja Kotka-Kouvola 57 km). Kanslioiden lakkauttamista puoltaa myös se lähtökohta, että käräjäoikeuden toiminnot keskitetään yhteen toimipisteeseen. Pieksämäen istuntopaikan lakkauttamista puoltaa sen vähäinen käyttö.

Erityisasiaryhmät. Lausunnoissa todetulla tavalla valmistelussa oli esillä vaihtoehto, jossa Itä-Suomen hovioikeuspiirin asiat esitettiin keskitettäväksi vain yhteen käräjäoikeuteen. Asiamäärien tasaamiseen johtuvista syistä asiat ehdotettiin keskitettäväksi eri käräjäoikeuksiin (yrityssaneeraukset Etelä-Karjalaan ja ulosottovalituksen Pohjois-Savoon). Erityisasiaryhmien keskittämisestä saatujen lausuntojen perusteella päädyttiin kuitenkin ehdottamaan, että näitä asioita tulisi käsitellä kahdessa hovioikeuspiirin käräjäoikeudessa. Tämä on perusteltua asiamäärät (yhteensä vuonna 2015: YS 125, UO 217) huomioon ottaen. Toimivaltaperusteiden selkeyden vuoksi perusteltua on, että näitä asiaryhmiä käsittelevät käräjäoikeudet ovat samoja. Tarkoituksenmukaista on keskittää asiaryhmät niihin käräjäoikeuksiin, joissa käsitellään määrällisesti eniten asioita. Näin ollen asiaryhmät tulee keskittää käsiteltäväksi Pohjois-Savon ja Päijät-Hämeen käräjäoikeuksiin.

3 YKSITYISKOHTAISET HUOMIOT

Oikeusministeriö pitää Helsingin hovioikeuden lausunnossa esiin tuotua huomiota tuomioistuinlain 2 luvun 5 §:n muotoilusta perusteltuna. Säännöksen sanamuotoa on syytä tarkistaa, jotta käräjäoikeuden tuomiopiiri voisi muodostua kahden eri maakunnan kunnista (ehdotuksen mukaan Itä-Uudenmaan käräjäoikeuden tuomiopiiriin kuuluisivat tietyt Uudenmaan maakunnan kunnat sekä Kymenlaakson maakunnasta Pyhtään kunta). Käräjäoikeuksien tuomiopiirien muodostumista koskeva pykälän 1 momentin säännös ehdotetaan muotoiltavaksi seuraavasti:

*Käräjäoikeuden tuomiopiirinä on yksi tai useampi maakunta taikka yksi tai useampi maakunnan **tai maakuntien** kunnista, jollei käräjäoikeuksien toimivallasta lailla erikseen toisin säädetä.*